Б. Майлин «Шұғаның белгісі»

Сабақтың мақсаты:

Білімділігі – оқушыларды қазақ әдебиетінің ірі тұлғасы Бейімбет Майлиннің шығармаларымен таныстыра отырып, білімдерін кеңейту, шығарманың мазмұнын толық білу, идеясын ашу:

Дамытушылығы – жазушының жанр шеберлігінде жеткен жетістіктерін таныту, шығарманы оқыта отырып іздендіру:

Тәрбиелігі – адамгершілікке, сыйластыққа, мейірімділікке тәрбиелеу.

- Әрбір адам?
Туысым, досым, жұрағат
Әрбір сабақ?
Үйрену, ұғу, ұлағат
Әрбір ісім?
Тірлік, тірек, адамдық
Әрбір сөзім?
Шындық, бірлік, адамдық

Бейімбет Майлин

(1894-1938)

Болашақ қаламгер 1894 жылы бұрынғы Торғай облысы, Қостанай уезі, Дамбар болысындағы Ақтөбе деген жерде (қазіргі Қостанай облысы, Тобыл ауданы, Майлин кеңшары) туған. Екі жасында әкесі қайтыс болып, күн көріс үшін шешесі бір байға сауыншылыққа жалданады. Жетілерге келгенде Бейімбеттің өзі де әлгі байдың қозы-лағын бағып, соңынан ат-арбасына делбеші болады. Сөйтіп, ол жоқшылық зардабын өзі де әбден біліп-танып, кәрі әжесі мен анасының зарлы кейістіктерінен, құдайға шағынуларынан тітіркене тұшынып өседі. Алуан түрлі аңыздар мен ел іші әңгімесін мол білетін, өмір тауқыметін әсерлі етіп өлеңге айналдыратын әжесі немересінің жасынан қисынды, қызық сөзге, әдебиетке зауықты болып өсуіне әсер етсе керек.

Шығармашылық үй тапсырмасы

Жиырмасыншы ғасырдағы қазақ әдебиетінің іргелі жанрларын қалыптастыруға айтарлықтай үлес қосып, биік белеске шығарысқан аса көрнекті суреткер жазушы, ақын әрі драматург Бейімбет Майлин — [illegible]

[illegible]

дәстүрлерді сынау. Жастардың бас азаттығын көксеу, бұған кедергі келтіретін әдеттерді батыл таңбалау XX ғасыр басындағы демократиялық қазақ әдебиетіндегі

Бейімбет Майлин (1896 ж. Қостанай обл., Таран ауд., - 1937 ж.) - жазушы, қазақ әдебиетінің негізін салушылардың бірі. Әкесі Жармағамбет те, атасы Майлы да кедей адамдар болған. [illegible] әкесі Бейімбеттің [illegible] Боқдастың тәрбиесінде өседі. Әкесі Боқдас кезі келгенде өлең де шығарып жіберетін сөзге ділмар жан болған. Бұл үйде [illegible] дастандар жырланып, сұрып салма айтыстар болып, өлеңдер айтылып тұрған. Оның үстіне шығыстың қиссаларын жақсы [illegible] болған. [illegible] Осының барлығы жас Бейімбеттің сөз өнерін сүйіп, әдебиет жолына түсуіне ықпал жасады. Әуелі ауыл молдасынан сауат ашады. [illegible] екі жылдай дәріс алады. 1913 ж. Троицкідегі «Уазифа» мектебінде оны бітіргеннен соң Уфадағы «Ғалия» медресесінде оқиды. [illegible] Ғабдрахман Ғалымжан Ибрагимов, Мәжит Ғафури сияқты белгілі жазушылармен танысады. Осында шығып тұрған «Садақ» атты қолжазба журналға белсене араласып, өзінің алғашқы прозалық туындылары «Шұғаның белгісі» [illegible] өлендері «Айқап» журналында басқа да басылымдарда шыға бастайды.

Бейімбет – он бескe тарта повесть, бұған қоса «Азамат Азаматович» атты роман жазған қаламгер. Оның «Қызыл жалау», «Қаңбақтар» атты романдары аяқталмай қалған. [illegible]

[illegible]

Үй тапсырмасын бекіту

М. Әуезов

Бейімбет Майлин әңгімелерінде терең шыншылдық бар, адам бейнесі, қарым-қатынастары әрдайым нанымды болып шығады. Және бұл шығармалардың түр үлгісінде дөңгелек келген тұтастық айқын аңғарылады.

І. Жансүгіров

“Шұғамыз”- театрдың үлкен бір ойыны. Бұл – драма күйінде үлкен шығарманың бірі. Бұл – бір дәуірдегі бай мен бұқараның тұғасын көрсетеді.

Уфадағы “Ғалия” медресесі

Тарандағы Б. Майлин атындағы мектеп

... Не мұңдық, бұл дүниеде қыздар мұңдық,

Атадан болып мұңдық неге тудық.

Атадан мұңдық болып тумас едік,

Бұрынғы ата-баба жолын қудық...

Шұғаның әнінен

Жаңа сабақ

1. Проза дегеніміз не?
2. Хикаят дегеніміз не?
3. Шығарма кімнің атынан баяндалған?

Тақырыпты аша білу:

“Шұғаның белгісі” хикаятының әр бөліміне ат қою, негізгі оқиғаларға түсінік беру.

1. Қос жолаушы.
2. Сұлу қыз Шұға.
3. Кездесу.
4. Учитель Әбдірахман.
5. Ғашық жүректер.
6. Хат.
7. Жабылған жала.
8. Қоштасу.
9. Айықпас дерт.
10. Соңғы хат.
11. Шұғаның белгісі.

М. Ю. Лермонтов

Топтық жұмыс

- Шығарма мазмұнын білгеннен кейін сюжеттік композициялық жоспар құру.

Шығарма құрылысы

- Композиция
- Экспозиция
- Байланысу
- Шиеленісуі
- Шарықтау шегі
- Оқиғаның шешімі

Шұғаның хаты

... Әуре боп неге біткен ажар-көрік,
Ішіңе от түсірдің қалқам көріп.
Гүлдену жас өмірде мақсұт боп ед,
Серттесіп, қол алысып, уәде беріп.
Жолыңа құрбан қып ем жан мен тәнді,
Дариға, айтылған серт болмай қалды.
Көре алмай ақтық минут дидарыңды,
Арманда жан тапсырған мен бір зарлы!
Хаты деп ақтық жазған ғашық жардың,
Есіңе ал дұғаңа мен ынтызармын.
Қош сау бол ойнап-күліп жолығармыз,
Астында ақ туының пайғамбардың.

Ой қозғау

Көрініс

Көріністен оқиғаның өрбуіне тірек болған сөзді тап.

Жап-жас жігіт екен ғой, - деп бірер қарайды да, Шұға отауға кіріп кетеді.

Жұптық жұмыс

Сөздік жұмыстар жүргізу төмендегі сөздердің мағынасын ашу:

Обашық	→ Тастан, топырақтан үйіп жасалған белгі
Қорым	→ Өлген адамдардың сүйегі қойылған қалың бейіт
Қызойнақ	→ Бозбалалар мен бойжеткендердің Бас қосып өкізетін ойын-сауық кеші
Бешпет	→ Кеудеге киетін астарлы жеңіл сырт киім
Желпен	→ Жеңіл бас киім
Белес	→
Сықырлауық	→ Киіз үйдің есігі

Әдебиет теориясы

- Шығарма мәтінінен троптың түрлерін, тұрақты тіркестерді, мақал-мәтелдерді, көнерген сөздерді, одағайларды тауып, дәптерге жазу

Кім жылдам?

- Жүрегім тас төбеме шықты
- Төбесі көкке тигендей
- Көпке топырақ шашу
- Тілім байланды
- Олжамнан қақты
- Шаңымды аспанға шығарды
- Бағын байлады
- Ат жетер жер
- Серт байласқан
- Тілін алар
- Көңіл қостым
- Аузына қарады
- Аузынан тастамайды
- Айызы қанған
- Инедей қиянаты жоқ

Әбдірахман	Шұға	Айнабай

Кейіпкерлерге мінездеме бер. Өзің не қосар едің?

Оқыған

Бұзық

Кедей

Арандатушы

Өнерлі

Жалақор

Нәзік

Ақылды

Сұлу

Қызыл көзді бәле

Ақын

Ел қамқоры

Паң

Айлакер

Кіршіксіз адал махаббаттың иесі

Портрет дегеніміз не?

Шұғаның портретін тап

Аққұба

Үріп ауызға салғандай

Талдырмаш

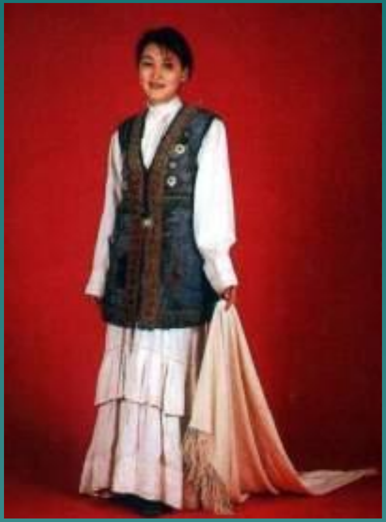

Жасы он алтылар шамасында

Көзі қап-қара

Жеңілдік не екенін білген бала емес

Сөйлеген сөзі, жүрген жүрісі біртүрлі паң еді-ау, шіркін

Ажары қандай болса, ақылы да сондай

Қаладан қайтқандағы Әбдірахманның көңіл-күйі

Көрініс

Онегин - Әбдірахман

Пушкин

Б. Майлин

Абай

Әбдірахманның хаты

Сіз бір айсыз нұрландырған аспанды,
Буландырған, уландырған жас жанды.
Біз бір ғаріп паналаған саяңда,
Жас жүректе мықты жара басталды.

Бір көргенде сиқырланып ақыл-ой,
Бал сөзіңе қалды ынтам бір қанбай.

Онегиннің хаты

Он сегіз мың ғаламның,
бар тынысы күнде тұр,
Мен сықылды сорлының
ықтияры сенде тұр.

Жанып, сөніп суынып қалған көңілім,
Қобалжиды хатыңды көрген сайын.

Проблемалық сұрақтар

Кім кінәлі?

Шұғаның өліміне кім кінәлі?

Жазушы шешімімен келісесің бе?

М. Дулатовтың "Бақытсыз Жамал" романымен салыстыр.

Жазушы шығармасын "Шұға десе, Шұға еді-ау" деген сөзбен аяқтайды. Сен қалай аяқтар едің?

Өз пікірің, көзқарасың...

Сабақты бекіту

Тақырыпқа байланысты мақал – мәтелдер айту.

Қорыту

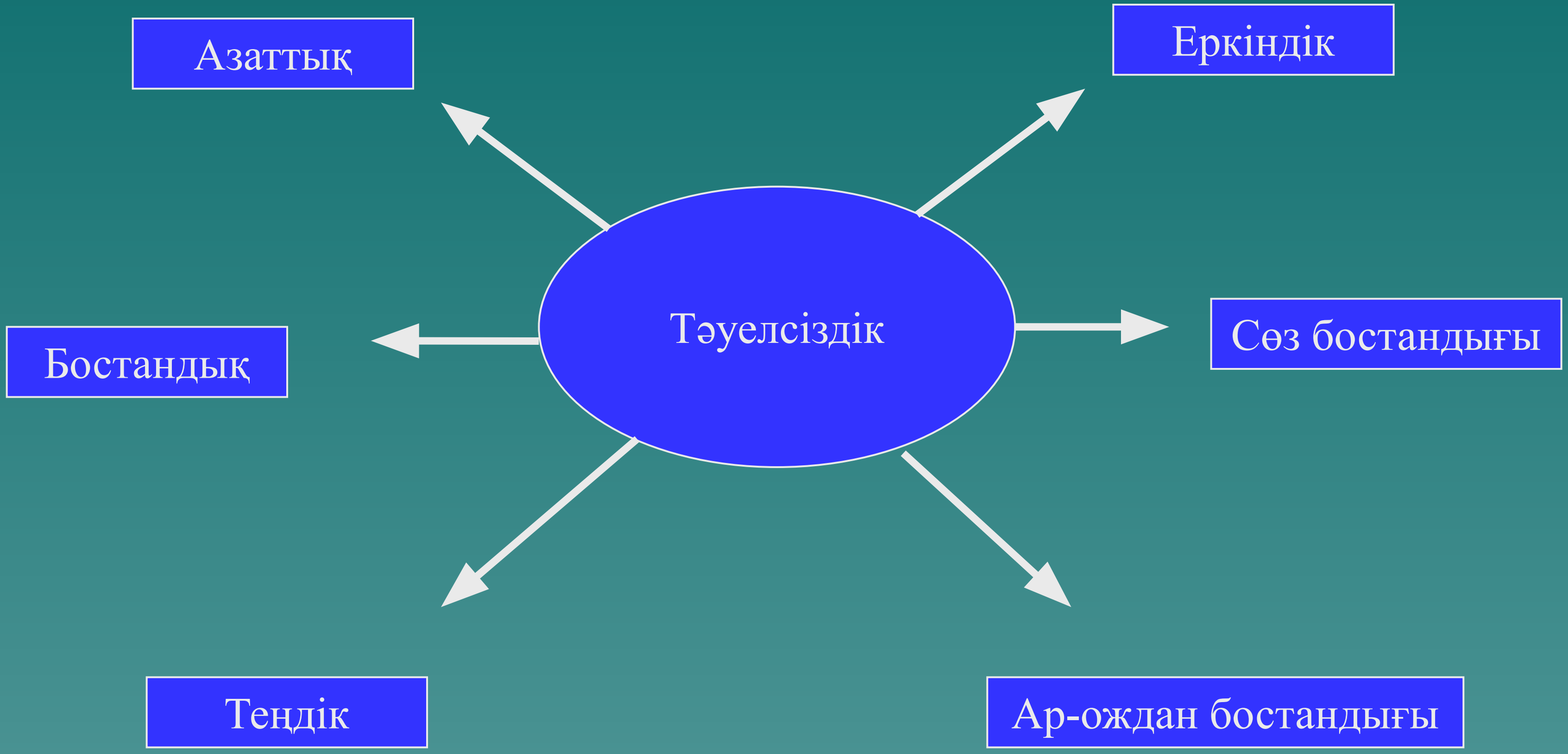
Тәуелсіздік
Азаттық
Еркіндік
Бостандық
Сөз бостандығы
Теңдік
Ар-ождан бостандығы

Үй тапсырмасы

“Арманда кеткен асыл-ай” эссе жазу

Бағалау

(c) gennadym.okis.ru